

| Titulació                              | Tipus | Curs | Semestre |
|----------------------------------------|-------|------|----------|
| 2500256 Antropologia Social i Cultural | OB    | 2    | 2        |

### Professor de contacte

Nom: Isidoro Ruíz Haro

Correu electrònic: Isidoro.Ruiz@uab.cat

### Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

### Prerequisits

S'aconsella haver cursat l'assignatura introductòria Antropologia Social i Cultural.

### Objectius

L'assignatura s'imparteix el segon semestre del segon curs de grau, després d'Antropologia econòmica i Antropologia del parentiu (el primer semestre) i simultàniament a Antropologia política (el mateix semestre), que juntes conformen la matèria Camps Clàssics de l'Antropologia. Tracta de desenvolupar la teoria antropològica i l'anàlisi de la diversitat cultural de la religió, el ritual i els sistemes simbòlic-cognitius. També, es centra en saber aplicar el coneixement disciplinari en aquests dominis per a la identificació i l'estudi de la realitat sociocultural actual, especialment l'anàlisi de rituals "tradicionals" i actuals. Així, el seu objectiu és plantejar de forma crítica alguns supòsits, conceptes i teories relacionats amb aquests camps del coneixement.

### Competències

- Aprehendre la diversitat cultural a través de l'etnografia i avaluar críticament els materials etnogràfics com a coneixement de contextos locals i com a proposta de models teòrics.
- Demostrar que es coneix i es comprèn la història de la teoria antropològica i la gènesi dels seus conceptes bàsics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
- Utilitzar el corpus etnogràfic i teòric de la disciplina amb capacitat d'anàlisi crítica i de síntesi.

### Resultats d'aprenentatge

1. Avaluar críticament els models teòrics explícits i implícits als materials etnogràfics.

2. Establir la connexió històrica entre el coneixement etnogràfic i el desenvolupament teòric.
3. Identificar la variabilitat sociocultural a través de textos etnogràfics i fonts audiovisuals.
4. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
5. Interpretar la diversitat cultural a través de l'etnografia.
6. Participar en debats sobre fets històrics i actuals respectant les opinions dels altres participants.
7. Resumir les característiques d'un text escrit en funció dels propòsits comunicatius.
8. Sintetitzar els coneixements adquirits sobre l'origen i les transformacions experimentades pels diversos camps d'estudi de la disciplina.
9. Utilitzar els conceptes bàsics de la teoria antropològica.

## Continguts

El temari d'aquesta assignatura es centra, principalment, en: les teories clàssiques de la religió, el símbol, el mite i el ritual. Tracta de revisar les qüestions terminològiques clau per a la comprensió del fenomen religiós i realitzar una aproximació antropològica a les diferents formes de comunicació simbòlica i de classificació, el simbolisme, el procés ritual i els drames rituals. També, el curs es centra en la ritualitat, tractant de mostrar alguns exemples actuals sobre la representació simbòlica en general i la seva eficàcia simbòlica.

### Bloc temàtic I sobre la religió

Tema 1: L'antropologia social i l'estudi de la religió.

Tema 2: Revisió de conceptes clau: natural/sobrenatural, sagrat/profà, naturalesa/cultura, visible/invisible, etc.

Tema 3: Definició del fenomen religiós.

### Bloc temàtic II sobre el símbol i les formes de classificació

Tema 4: El pensament simbòlic. L'estudi antropològic del símbol. Símbol, estructura i formes de classificació.

Tema 5: L'anàlisi simbòlica. La noció d'eficàcia simbòlica.

### Bloc temàtic III sobre el mite i d'altres formes de comunicació simbòlica

Tema 6: Les teories clàssiques del mite. L'anàlisi estructural del mite.

Tema 7: Exemples de mites i d'altres formes de comunicació simbòlica.

### Bloc temàtic IV sobre el ritual, el seu contingut i la seva eficàcia

Tema 8: L'estudi antropològic del ritual (aproximacions teòriques). Simbolisme, procés i drames rituals.

Tema 9: Definició del ritual (característiques, contingut simbòlic i funcions). Exemples etnogràfics sobre la ritualitat en diferents societats. La ritualitat contemporània i els actes simbòlics de classificació problemàtica. Procés de canvi i de creativitat constants.

## Metodologia

- Classes magistrals amb suport TIC i debat en gran grup; visionat i discussió de documentals etnogràfics vinculats a sistemes religiosos i a rituals; discussió de textos vinculats amb els diferents blocs temàtics; discussió i anàlisi de rituals.
- Definició dels conceptes clau, especialment religió, símbol, ritual, mite; lectura comprensiva de textos; aplicació de conceptes teòrics a l'anàlisi de situacions rituals; treball teòric i anàlisi d'un ritual a partir d'una guia per a la seva realització.

## Activitats formatives

| Títol                                                                                                                                                     | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|------|--------------------------|
| <b>Tipus: Dirigides</b>                                                                                                                                   |       |      |                          |
| Classes teòriques i pràctiques dirigides pel professor                                                                                                    | 30    | 1,2  | 1, 2, 3, 5, 8, 9         |
| Visionat i discussió de documentals                                                                                                                       | 6     | 0,24 | 1, 3, 5, 9               |
| <b>Tipus: Supervisades</b>                                                                                                                                |       |      |                          |
| Supervisió del professor a través de tutories en grup de l'observació, descripció i anàlisi d'un ritual. Exposició oral i pública de l'anàlisi del ritual | 14    | 0,56 | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9      |
| <b>Tipus: Autònomes</b>                                                                                                                                   |       |      |                          |
| Estudi personal                                                                                                                                           | 25    | 1    | 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9      |
| Lectura comprensiva de textos                                                                                                                             | 25    | 1    | 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8      |
| Observació, descripció i anàlisi d'un ritual, de forma autònoma, individual o en grup                                                                     | 25    | 1    | 2, 3, 5, 8, 9            |
| Redacció treballs                                                                                                                                         | 25    | 1    | 4, 7, 9                  |

## Avaluació

El sistema d'avaluació s'organitza en mòduls, cadascun dels quals té assignat un pes específic en la qualificació final:

- **Mòdul de prova escrita (treball teòric individual) (60%).** S'avaluarà el coneixement transversal de la teoria antropològica entorn els principals camps temàtics treballats a l'aula.
- **Mòdul de treball pràctic (individual o en grup) (40%).** En aquest mòdul s'avaluarà un treball pràctic individual o en grup sobre l'anàlisi d'un ritual (30%) i la seva presentació pública (10%).

Per tal de ser avaluat de l'assignatura, l'estudiant haurà d'haver superat al menys una de les proves al llarg del semestre. Serà, per tant, NO AVALUABLE aquell/a estudiant que no hagi superat cap prova al llarg del semestre. Si l'estudiant no aprova algun dels mòduls, pot avaluar-se d'aquest durant el període de re-avaluació.

## Activitats d'avaluació

| Títol                                                                                  | Pes | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge |
|----------------------------------------------------------------------------------------|-----|-------|------|--------------------------|
| Descripció i anàlisi dun ritual, individual o en grup                                  | 40% | 0     | 0    | 1, 2, 4, 5, 7, 9         |
| Participació en discussions en grup i presentació pública del treball pràctic a l'aula | 10% | 0     | 0    | 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9      |
| Prova escrita (treball teòric individual)                                              | 50% | 0     | 0    | 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9   |

## Bibliografia

## **Lectures obligatòries (Dossier)**

### **Bloc temàtic sobre la religió**

Evans-Pritchard, Edward E. (1991 [1965]). "Las teorías psicológicas" i "Las teorías sociológicas". A: Las teorías de la religión primitiva. Madrid: S.XXI, pp. 41-82 i 83-128.

Delgado, Manuel (1993). "La religiosidad popular. En torno a un falso problema". Gazeta de Antropología, 10.

Godelier, Maurice (2000 [1972]). "Hacia una teoría marxista de los hechos religiosos". A: Economía, fetichismo y religión en las sociedades primitivas. Madrid: S.XXI, pp. 346-354.

Durkheim, Émile (2003 [1912]). "Definición del fenómeno religioso y de la religión". A: Las formas elementales de la vida religiosa. Barcelona: Alianza, pp. 57-93.

Godelier, Maurice (2000 [1972]). "Lo visible y lo invisible en los baruya de Nueva Guinea". A: Economía, fetichismo y religión en las sociedades primitivas. Madrid: S. XXI. pp. 355-365.

Sarró, Ramon (2007). "Cómo los pueblos sin religión aprenden que ya tenían religión: notas desde la costa occidental africana". A: C. Salazar (coord.) Religió, Cultura i cognició. Perspectives des de l'antropologia, Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia, 23, pp.103-121.

### **Bloc temàtic sobre el simbolisme**

Douglas, Mary (1991 [1966]). "La profanación secular". A: Pureza y peligro. Un análisis de los conceptos de contaminación y tabú. Madrid: S. XXI, pp. 27-41.

Durkheim, Émile & Mauss, Marcel (1969 [1903]). "Sobre algunas formas primitivas de clasificación. Contribución al estudio de las representaciones colectivas". A: Durkheim E. (1996). Clasificaciones primitivas (y otros ensayos de antropología positiva). Barcelona: Ariel, pp. 25-103.

Turner, Victor (1980 [1967]). "Símbolos en el ritual Ndembu" i "La clasificación de los colores en el ritual Ndembu: un problema de clasificación primitiva". A: La selva de los símbolos. Aspectos del ritual Ndembu. Madrid: S. XXI, pp. 21-52 i 65-102.

### **Bloc temàtic sobre el mite**

Lévi-Strauss, Claude (1971 [1962]). "La ciència del concret". A: El pensament salvatge. Barcelona: Edicions 62, pp. 19-50.

Bidou, Paul (1989 [1979]). "A propósito del incesto y de la muerte. Un mito de los indios tatuyo del noroeste de la Amazonia". A: Izard M. i Smith P. (eds.) La función simbólica. Madrid: Júcar, pp.113-145.

### **Bloc temàtic sobre el ritual**

Lévi-Strauss, Claude (1987 [1958]). "La eficacia simbólica". A: Antropología Estructural. Barcelona: Paidós, p. 211-227.

Douglas, Mary (1991 [1966]). "Magia y milagro". A: Pureza y peligro. Un análisis de los conceptos de contaminación y tabú. Madrid: S. XXI, pp. 61-79.

Turner, Victor (1988 [1969]). "Niveles de clasificación de un ritual de vida y muerte". A: Proceso ritual. Madrid: Taurus, pp. 13-53 i 101-136.

Geertz, Clifford (1987 [1973]). "Ritual y cambio social: un ejemplo javanés". A: La interpretación de las culturas. Barcelona: Gedisa, pp. 131-151.

Delgado, Manuel (1997). "Exorcismo y martirio de las imágenes. La iconoclastia como violencia corporal en las sociedades mediterráneas". A: Checa F. i Molina P. (eds.), La función simbólica de los ritos. Rituales y simbolismo en el Mediterráneo. Barcelona: Icaria/ICA, pp. 367-398.

Christian, William (1995). "La devoció a les imatges brunes a Catalunya. La Mare de Déu de Montserrat", Revista d'Etnologia de Catalunya, 6, pp. 24-33.

### **Obres generals**

Cantón Delgado, Manuela (2001). La razón hechizada. Teorías antropológicas de la religión. Barcelona: Ariel.

Díaz Cruz, Rodrigo (1998). Archipiélagos de rituales. Teorías antropológicas del ritual. Barcelona: Anthropos.

Duch, Lluís (1997). Antropologia de la religió. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Izard, Michel & Smith, Pierre (eds.) (1989 [1979]). La función simbólica. Madrid: Júcar.

Leach, Edmund (1978 [1976]). Cultura y comunicación. La lógica de la conexión de los símbolos. Madrid: S.XXI.

Morris, Brian (1995 [1987]). Introducción al estudio antropológico de la religión. Barcelona: Paidós.

Salazar, Carles (2009). Antropologia de les creences. Religió, simbolisme, irracionalitat. Barcelona: Ed. Fragmenta.

Sperber, Dan (1980 [1974]). El simbolismo en general. Barcelona: Anthropos.

Vallverdú, Jaume (2008). Antropología simbólica. Teoría y etnografía sobre religión, simbolismo y ritual. Barcelona: UOC.

Waal Malefijt, Annemarie de (1975). Introducción a la antropología religiosa. Estella: Verbo Divino.

\*Per aprofundir en els autors clàssics també us poden ser útils els diccionaris enciclopèdics d'antropologia, com:

Barnard, A. & J. Spencer (eds) (1996). Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. London & NY: Routledge.

Bonte, P. & M. Izard (eds) (1991). Dictionnaire de l'Ethnologie et de l'Anthropologie. Paris: PUF (Hi ha traducció al castellà editat per Akal el 1996).

### **Obres recomanades (disponible una bibliografia extensa per temes)**

Augé, Marc (1998). Dios como objeto. Símbolos-cuerpos-materias-palabras. Barcelona: Gedisa.

Balandier, Georges (1994 [1992]). El poder en escenas. De la representación del poder al poder de la representación. Paidós.

Douglas, Mary (1991 [1966]). Pureza y peligro. Un análisis de los conceptos de contaminación y tabú. Madrid: S. XXI.

Douglas, Mary (1998 [1996]). Estilos de pensar. Barcelona: Gedisa.

Geertz, Clifford (1994 [1968]). Observando el islam, Barcelona: Paidós.

Geertz, Clifford (1987 [1973]). La interpretación de las culturas. Buenos Aires: Gedisa.

Gledhill, John (2000 [1999]). El poder y sus disfraces. Barcelona: Edicions Bellaterra.

Griaule, Marcel (1987 [1948]). Dios de agua. Barcelona: Alta Fulla.

Leenhardt Maurice (1997 [1947]). Do Kamo. La personne et le mythe dans le monde mélanésien. Paris: Gallimard.

Lévi-Strauss, Claude (1987 [1958]). Antropología estructural. Barcelona: Paidós.

Mallart, Lluís (1983). La dansa als esperits. Itinerari iniciàtic d'un medecinaire africà. Barcelona: La Llar del Llibre.

Turner, Victor (1990 [1967]). La selva de los símbolos. Madrid: Siglo XXI.

Turner, Victor (1988 [1969]). El proceso ritual. Estructura y antiestructura. Madrid. Taurus.

Ventura i Oller, Montserrat (2012). En el cruce de caminos. Identidad, cosmología y chamanismo Tsachila. Quito: FLACSO / Abya-Yala/ IFEA.